ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΟΣΜΑ της 4ης Ιουλίου 1996 *

1. Στην υπό κρίση υπόθεση, το Δικαστήριο καλείται, με προδικαστικά ερωτήματα υποβαλλόμενα από το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών, να ερμηνεύσει, για πρώτη φορά, το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 86/653/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 1986, για το συντονισμό των δικαίων των κρατών μελών όσον αφορά τους εμπορικούς αντιπροσώπους (ανεξάρτητους επαγγελματίες) [1].

I — Η κύρια δίκη

2. Όπως προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής, ο Γ. Κοντόγεωργας άσκησε, ενώπιον του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, αγωγή κατά της εδρεύουσας στην κοινότητα Νεοχωρούδας Θεσσαλονίκης ανώνυμης εταιρίας με την επωνυμία «ΚΑΡΤΟΝΠΑΚ ΑΕ Ανώνυμος Βιομηχανική και Εμπορική Εταιρία Ειδών Συσκευασίας» (στο εξής: ΚΑΡΤΟΝΠΑΚ). Στην αγωγή του αυτή ο ενάγων εκθέτει τα εξής: στις 10 Φεβρουαρίου 1981 κατάρτισε με την εναγόμενη σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας, με την οποία συμφωνήθηκε ότι θα ήταν, από την 1η Ιανουαρίου 1981 και εφεξής, εμπορικός αντιπρόσωπός της για τη διάθεση των προϊόντων της στους νομούς Αχαΐας και Ηλείας, έναντι προμηθείας 3 % επί των πωλήσεων στην περιοχή αυτή. Κατά τους ισχυρισμούς του ενάγοντος, η εναγομένη, από το 1988 και εντεύθεν, διέθετε τα προϊόντα της σε πελάτες της παραπάνω περιοχής αποκρύπτοντας από αυτόν τις σχετικές συναλλαγές, προκειμένου να τον στερήσει από τις προμήθειες που εδικαιούτο. Επιπλέον, ο ενάγων προβάλλει ότι η εναγόμενη κατήγγειλε τη σύμβαση που τους συνέδεε χωρίς να τηρήσει τη συμφωνημένη δίμηνη προθεσμία. Ενόψει αυτών, ο ενάγων ζήτησε με την αγωγή του να υποχρεωθεί η εναγόμενη να του καταβάλει ορισμένα ποσά προμηθειών καθώς και αποζημίωση για τη μη τήρηση της δίμηνης προειδοποίησης για την καταγγελία της συμβάσεως.

3. Η εναγόμενη αρνείται τους ισχυρισμούς του ενάγοντος και προβάλλει με τις προτάσεις της ενώπιον του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών ότι: α) κατά το έτος 1985 η εταιρία, με την επωνυμία «Ανώνυμος Εταιρία κατασκευής και εμπορίας χαρτοκιβωτίων και λοιπών ειδών συσκευασίας ΚΑΡΤΟΝΠΑΚ ΑΕ», συγχωνεύθηκε με την εταιρία «ΣΑΙΝΤ ΡΗΤΖΙΣ ΕΛΛΑΣ ΑΒΕΕ», η οποία είχε το ίδιο αντικείμενο εργασιών με την εναγόμενη, και β) ότι ο ενάγων δεν δικαιούται προμηθείας, αφενός μεν διότι οι πελάτες στους οποίους αναφέρεται δεν είναι πελάτες που είχε εξεύρει ο ίδιος, αλλά παλαιοί πελάτες της συγχωνευθείσης εταιρίας ΣΑΙΝΤ ΡΗΤΖΙΣ, αφετέρου δε διότι ορισμένοι από αυτούς δεν είχαν τις έδρες τους στην περιοχή όπου αναπτύσσει τη δραστηριότητά του ο ενάγων.

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ελληνική.

1 — ΕΕ L 382 της 31ης Δεκεμβρίου 1986, σ. 17.

4. Το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών θεώρησε ότι στην ενώπιόν του εκκρεμούσα υπόθεση ανακύπτει θέμα ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου και συγκεκριμένα του άρθρου 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 86/653/ΕΟΚ (στο εξής: οδηγία) και έτσι αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ, ορισμένα προδικαστικά ερωτήματα.

II — Τα προδικαστικά ερωτήματα

5. Το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών καλεί το Δικαστήριο να αποφανθεί επί των ακολούθων ζητημάτων [2]:

«α) Εάν, στην περίπτωση που η αρμοδιότητα του εμπορικού αντιπροσώπου εκτείνεται σε καθορισμένο γεωγραφικό τομέα, το δικαίωμά του για προμήθεια αναφέρεται και σε δικαιοπραξίες που διενεργήθηκαν χωρίς την παρέμβασή του σε οποιοδήποτε στάδιο και ανεξάρτητα από το εάν είχε εξεύρει ο ίδιος τους σχετικούς πελάτες ή μόνο σε δικαιοπραξίες που διενεργήθηκαν στον τομέα δράσεώς του ύστερα από παρέμβασή του και με πελάτες που ο ίδιος βρήκε, και

β) ποια έννοια έχει ο όρος "πελάτης που ανήκει" σε αυτό τον τομέα. Ειδικότερα, εάν πελάτης είναι εταιρία της οποίας ο τόπος που βρίσκεται η έδρα της διαφέρει από τον τόπο όπου ασκείται η επιχειρηματική και εμπορική δραστηριότητά της, εάν η λέξη "ανήκει" αναφέρεται στην έδρα αυτής ή στον τόπο όπου στην πραγματικότητα ασκείται η εμπορική της δραστηριότητα ή/και ενδεχομένως ευρίσκονται οι εργοστασιακές ή άλλες εγκαταστάσεις της, στην εξυπηρέτηση των οποίων απέβλεψε η δικαιοπραξία για την οποία η αιτούμενη προμήθεια, και σε αυτόν τον τόπο, που αποτελεί τον γεωγραφικό τομέα δράσεως του αντιπροσώπου, καταρτίσθηκε η σχετική δικαιοπραξία επί της οποίας ο τελευταίος έχει δικαίωμα προμήθειας» [3].

III — Νομοθετικό πλαίσιο

6. Το άρθρο 7 της οδηγίας ορίζει στην παράγραφο 1 τα ακόλουθα:

«Για εμπορική πράξη που έχει συναφθεί κατά τη διάρκεια ισχύος της σύμβασης εμπορικής αντιπροσωπείας, ο εμπορικός αντιπρόσωπος δικαιούται προμήθεια:

α) αν η πράξη έχει συναφθεί χάρη στην παρέμβασή του, ή

2 — ΕΕ C 174 της 8ης Ιουλίου 1995, σ. 3.

3 — Σημειώνεται ότι η Ελληνική Κυβέρνηση, αν και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι πρέπει να δοθεί απάντηση στα προδικαστικά ερωτήματα, παρατηρεί παρεμπιπτόντως ότι η επίδικη διαφορά είναι κατάσταση εσωτερική. Τούτο είναι βεβαίως αδιάφορο στην προκειμένη περίπτωση, διότι τα προδικαστικά ερωτήματα αφορούν σε διατάξεις οδηγίας για την εναρμόνιση των εθνικών δικαίων σε ένα συγκεκριμένο τομέα, η οποία υιοθετήθηκε με βάση τα άρθρα 57, παράγραφος 2, και 100, της Συνθήκης ΕΚ.

β) αν η πράξη έχει συναφθεί με τρίτο με τον οποίο ο αντιπρόσωπος έχει συνάψει προηγουμένως πράξεις του ίδιου είδους ώστε να τον έχει καταστήσει πελάτη.»

Τα κράτη μέλη οφείλουν να ενσωματώσουν στο δίκαιό τους μία από τις εναλλακτικές λύσεις των δύο παραπάνω περιπτώσεων.»

7. Η παράγραφος 2 του ιδίου άρθρου 7, της οποίας ζητείται στην προκείμενη περίπτωση η ερμηνεία, ορίζει τα εξής:

«Για πράξη που έχει συναφθεί κατά τη διάρκεια ισχύος της σύμβασης εμπορικής αντιπροσωπείας, ο αντιπρόσωπος δικαιούται επίσης προμήθεια:

— είτε εάν είναι αρμόδιος για έναν καθορισμένο γεωγραφικό τομέα ή για μία καθορισμένη ομάδα προσώπων,

— είτε εάν έχει δικαίωμα αποκλειστικότητας για έναν καθορισμένο γεωγραφικό τομέα ή για μία καθορισμένη ομάδα προσώπων,

και η πράξη έχει συναφθεί με πελάτη που ανήκει σε αυτό τον τομέα ή σε αυτή την ομάδα.

8. Ο Έλληνας νομοθέτης μετέφερε στην εσωτερική έννομη τάξη τη ρύθμιση της παραγράφου 2 του άρθρου 7 της οδηγίας, με τη διάταξη του άρθρου 6, παράγραφος 1, του προεδρικού διατάγματος 219/91 [4], η οποία ορίζει τα εξής:

«Για εμπορική πράξη που έχει συναφθεί κατά τη διάρκεια ισχύος της σύμβασης εμπορικής αντιπροσωπείας, ο Εμπορικός Αντιπρόσωπος δικαιούται προμήθεια εάν είναι αρμόδιος για ένα καθορισμένο γεωγραφικό τομέα και η πράξη έχει συναφθεί με πελάτη που ανήκει σε αυτόν τον τομέα» [5].

4 — Προεδρικό διάταγμα 219/91 «περί εμπορικών αντιπροσώπων σε συμμόρφωση προς την οδηγία 86/653/ΕΟΚ του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων» (*ΦΕΚ* Α' 81 της 30ής Μαΐου 1991).

5 — Παραδόξως, το προεδρικό διάταγμα 219/91, όπως αρχικά ίσχυε, δεν περιείχε ρύθμιση αποδίδουσα την παράγραφο 1 του άρθρου 7 της οδηγίας. Ίσως ο Έλληνας νομοθέτης θεώρησε, εσφαλμένα, ότι με το τελευταίο εδάφιο της παραγράφου 2 του άρθρου 7, δεν παρέχεται στα κράτη μέλη ευχέρεια προς επιλογή μεταξύ των δύο εναλλακτικών λύσεων που προβλέπονται στην παράγραφο αυτή, αλλά ευχέρεια επιλογής μεταξύ των ρυθμίσεων της παραγράφου 1, αφενός και της παραγράφου 2, αφετέρου. Επιπλέον, η παρατιθέμενη στο κείμενο διάταξη του άρθρου 6, παράγραφος 1, του προεδρικού διατάγματος 219/91 δεν αναφερόταν (παρά τη σχετική πρόβλεψη του άρθρου 7, παράγραφος 2, της οδηγίας) σε καταβολή προμήθειας σε εμπορικό αντιπρόσωπο αρμόδιο για μια καθορισμένη ομάδα προσώπων. Πάντως, σε χρόνο μεταγενέστερο της εκδόσεως της παραπεμπτικής αποφάσεως του Πρωτοδικείου Αθηνών, το άρθρο 6, παράγραφος 1, του προεδρικού διατάγματος 219/91 αντικαταστάθηκε με το άρθρο 4, παράγραφος 2, του προεδρικού διατάγματος 312/95 (*ΦΕΚ* Α' 168 της 22ας Αυγούστου 1995), το οποίο αποδίδει ήδη ορθά, κατά τη γνώμη μου, το περιεχόμενο του άρθρου 7, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας.

IV — Παρατηρήσεις επί του παραδεκτού

9. Κατά την προφορική διαδικασία, η εναγομένη της κύριας δίκης, αναφερόμενη και στα όσα είχε σχετικώς εκθέσει κατά τη γραπτή διαδικασία, προέβαλε ότι τα προδικαστικά ερωτήματα δεν πρέπει να απαντηθούν επί της ουσίας. Και τούτο διότι, κατά την άποψή της, δεν είναι αντικειμενικώς αναγκαία για την επίλυση της κύριας διαφοράς, δεδομένου ότι ο ενάγων της κύριας δίκης ουδέποτε είχε συμβατική σχέση με τη συγχωνευθείσα με την ΚΑΡΤΟΠΑΚ εταιρία ΣΑΙΝΤ ΡΗΤΖΙΣ και, για το λόγο αυτό, δεν δικαιούται, εν πάση περιπτώσει, προμήθειας για συμβάσεις συναφθείσες με πελάτες της τελευταίας αυτής εταιρίας.

10. Η εναγόμενη είχε πράγματι προβάλει ενώπιον του δικαστηρίου της παραπομπής (βλ. και ανωτέρω, σημείο 3) ότι η στρεφόμενη εναντίον της αγωγή ήταν απορριπτέα, μεταξύ άλλων και επειδή οι πελάτες στους οποίους αναφερόταν ο ενάγων ήσαν παλαιοί πελάτες της εταιρίας ΣΑΙΝΤ ΡΗΤΖΙΣ, με την οποία ο τελευταίος δεν είχε συμβατικό δεσμό. Παρά ταύτα, ο εθνικός δικαστής θεώρησε [ενδεχομένως επειδή ο ενάγων είχε προβάλει ενώπιόν του ότι «δικαιούται της προμήθειας (...) ανεξάρτητα από το εάν βρήκε ο ίδιος τους πελάτες ή αν αυτοί ήσαν πελάτες της ΣΑΙΝΤ ΡΗΤΖΙΣ και (...) δεν είχε καμία ανάμιξη στις σχετικές με αυτούς πωλήσεις»] ότι, προτού αποφανθεί επί του βασίμου ή μη των ισχυρισμών της εναγόμενης, έπρεπε να υποβληθούν προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο, προκειμένου να διευκρινισθεί η ακριβής έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 2, της οδηγίας, επιφυλασσόμενος, όπως ρητά εκτίθεται στην απόφαση παραπομπής, να εξετάσει μετά την έκδοση της αποφάσεως του Δικαστηρίου και «εφόσον τα αγωγικά αιτήματα εδραιωθούν καταρχάς νομικά (...) τις ενστάσεις της εναγομένης».

11. Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, στον εθνικό δικαστή εναπόκειται, ενόψει των ιδιαιτεροτήτων της υποθέσεως που εκκρεμεί ενώπιόν του η εκτίμηση της ανάγκης εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως του Δικαστηρίου και του λυσιτελούς των προδικαστικών ερωτημάτων [6], αλλά και η επιλογή του σταδίου της διαδικασίας κατά το οποίο πρέπει να υποβληθούν τα ερωτήματα αυτά [7]. Ενόψει τούτου και δοθέντος ότι τα υποβληθέντα από το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών προδικαστικά ερωτήματα δεν μπορούν να θεωρηθούν ως στερούμενα κατά τρόπο προφανή σημασίας για την επίλυση της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιόν του, τα προβαλλόμενα από την εναγόμενη της κυρίας δίκης, περί του ότι τα τελευταία δεν είναι αντικειμενικώς αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς αυτής, είναι οπωσδήποτε απορριπτέα. Πολύ περισσότερο που ο ισχυρισμός αυτός της εναγομένης συνδέεται με εκτίμηση πραγματικών περιστατικών η διάγνωση των οποίων (όταν μάλιστα, όπως εν προκειμένω συμβαίνει, υφίσταται σχετική διαφωνία μεταξύ των μερών [8]) αποτελεί, κατά το σύστημα

6 — Βλ., παραδείγματος χάριν, τις αποφάσεις της 5ης Οκτωβρίου 1988, 247/86, Alsatel (Συλλογή 1988, σ. 5987, σκέψη 8), και της 30ής Νοεμβρίου 1995, C-134/94, Esso Española (Συλλογή 1995, σ. I-4223, σκέψη 9).

7 — Βλ. την απόφαση της 10ης Μαρτίου 1981, 36/80 και 71/80, Irish Creamery (Συλλογή 1981, σ. 735, σκέψεις 5 επ.), καθώς και τις αποφάσεις της 21ης Απριλίου 1988, 338/85, Pardini (Συλλογή 1988, σ. 2041, σκέψη 8) και της 27ης Ιουνίου 1991, C-348/89, Mecanarte (Συλλογή 1991, σ. I-3277, σκέψη 48).

8 — Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι ο ενάγων αρνείται τους ισχυρισμούς της εναγομένης περί του ότι οι πελάτες τους οποίους αναφέρει στην αγωγή του ήσαν παλαιοί πελάτες της ΣΑΙΝΤ ΡΗΤΖΙΣ.

που καθιερώνει το άρθρο 177 της Συνθήκης, έργο του εθνικού δικαστή και μόνον [9].

12. Η εναγόμενη της κύριας δίκης υποστήριξε, εξάλλου, κατά την προφορική διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου ότι, εάν τα προδικαστικά ερωτήματα θεωρηθούν παραδεκτώς υποβαλλόμενα, το πρώτο από αυτά χρήζει αναμορφώσεως. Κατά τους ισχυρισμούς της, θα πρέπει να γίνει δεκτό, καθ' ερμηνεία του συνόλου της αποφάσεως παραπομπής, ότι με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα το εθνικό δικαστήριο ερωτά, αν κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 2, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας, λαμβανομένων υπόψη και των άρθρων 17 και 19 της τρίτης οδηγίας, περί των συγχωνεύσεων των Ανωνύμων Εταιριών [10], ο εμπορικός αντιπρόσωπος δικαιούται προμήθειας και για συμβάσεις που έχουν συναφθεί με πελάτες τρίτης εταιρίας, η οποία απορρόφησε την εταιρία με την οποία είχε ο ίδιος συμβληθεί.

13. Ως προς το σημείο αυτό αρκεί να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, το άρθρο 177 της Συνθήκης κατανέμει κατά τέτοιο τρόπο τις αρμοδιότητες στο πλαίσιο της διαδικασίας εκδόσεως προδικαστικών αποφάσεων, ώστε το εθνικό δικαστήριο είναι το μόνο αρμόδιο να προσδιορίζει το αντικείμενο των προδικαστικών ερωτημάτων που επιθυμεί να υποβάλει· το Δικαστήριο δεν μπορεί, επομένως, κατόπιν υποβολής σχετικού αιτήματος διαδίκου της κύριας δίκης να εξετάσει ερώτημα που δεν υπέβαλε το εθνικό δικαστήριο ή να διευρύνει το αντικείμενο του ερωτήματος που υποβλήθηκε [11]. Στην προκειμένη περίπτωση, η απόφαση περί παραπομπής δεν περιέχει στοιχεία που θα επέτρεπαν την προτεινόμενη από την εναγόμενη της κύριας δίκης ερμηνεία του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος. Η αποδοχή, επομένως, της ερμηνείας αυτής θα αποτελούσε στην πραγματικότητα διεύρυνση του αντικειμένου του ερωτήματος αυτού, η οποία, προεχόντως για το λόγο αυτό, δεν μπορεί να γίνει δεκτή.

14. Είναι σκόπιμο, πριν από την εξέταση της ουσίας, να εκτεθούν και τα ακόλουθα: το άρθρο 11 του προεδρικού διατάγματος 219/91 περιέχει μεταβατικές διατάξεις, οι οποίες αντιστοιχούν στις μεταβατικές ρυθμίσεις που προβλέπει η παράγραφος 1 του άρθρου 22 της οδηγίας. Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του ανωτέρω άρθρου 11, οι διατάξεις του προεδρικού διατάγματος 219/91 εφαρμόζονται στις συμβάσεις που συνάπτονται μετά την έναρξη της ισχύος του. Εξάλλου, στην παράγραφο 2 του ιδίου άρθρου ορίζονται τα εξής: «Για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών από συμβάσεις που συνήφθησαν πριν από την ισχύ του παρόντος προεδρικού διατάγματος εφαρμόζονται οι διατάξεις του διατάγματος αυτού την 1η Ιανουαρίου 1994». Συνεπώς, δεδομένου ότι το προεδρικό διάταγμα 219/91 δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως την 30ή Μαΐου 1991, το δίκαιο που θεσπίζει το διάταγμα αυτό εφαρμόζεται στις νέες συμβάσεις, δηλαδή εκείνες που καταρτίζονται από την ημερομηνία αυτή και εφεξής. Αντιθέτως, το προεδρικό διάταγμα δεν εφαρμόζεται στις παλαιές συμβάσεις, δηλαδή εκείνες που είχαν καταρτισθεί πριν από την ανωτέρω ημερομηνία, για τις οποίες προβλέπεται μια

9 — Βλ., ενδεικτικά, τις αποφάσεις της 29ης Απριλίου 1982, 17/81, Pabst & Richarz (Συλλογή 1982, σ. 1331, σκέψη 12), και της 2ας Ιουνίου 1994, C-30/93, AC-ATEL Electronics Vertriebs (Συλλογή 1994, σ. I-2305, σκέψεις 16 και 17).

10 — Η εναγομένη αναφέρεται προδήλως στην οδηγία 78/855/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 9ης Οκτωβρίου 1978 (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/002, σ. 38).

11 — Βλ., ενδεικτικά, τις αποφάσεις της 9ης Ιανουαρίου 1990, C-377/88, SAFA (Συλλογή 1990, σ. I-1, σκέψη 20) και της 24ης Μαρτίου 1992, C-381/89, Σύνδεσμος Μελών της Ελευθέρας Ευαγγελικής Εκκλησίας κ.λπ. (Συλλογή 1992, σ. I-2111, σκέψεις 18 και 19) καθώς και τη μνημονευθείσα στην υποσημείωση 9 απόφαση AC-ATEL Electronics Vertriebs, σκέψη 19.

μεταβατική περίοδος, η οποία εξικνείται μέχρι την 1η Ιανουαρίου 1994. Επομένως, μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 1993 ίσχυε για τις συμβάσεις αυτές το προηγούμενο καθεστώς.

15. Όπως προκύπτει από τη δικογραφία, η επίμαχη σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας είχε συναφθεί πριν από την έναρξη της ισχύος του προεδρικού διατάγματος 219/91 και συγκεκριμένα στις 10 Φεβρουαρίου 1981. Έτσι, δεν καταλαμβάνεται από το νέο δίκαιο που θέσπισε το διάταγμα αυτό, παρά μόνον εάν βρισκόταν ακόμη σε ισχύ κατά την κρίσιμη ημερομηνία της 1ης Ιανουαρίου 1994, δηλαδή κατά την ημερομηνία κατά την οποίαν άρχισε να εφαρμόζεται το διάταγμα αυτό και στις παλαιές συμβάσεις. Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει, εξάλλου, ότι η εναγόμενη είχε προβεί σε καταγγελία της σύμβασης, σε χρόνο που όμως δεν προσδιορίζεται. Με τα δεδομένα αυτά, εάν η επίμαχη σύμβαση είχε λήξει πριν από την 1η Ιανουαρίου 1994, κείται εκτός πεδίου εφαρμογής του προεδρικού διατάγματος 219/91, ενδεχόμενο που θα στερούσε αυτομάτως τα προδικαστικά ερωτήματα οποιασδήποτε επιρροής στην έκβαση της κύριας δίκης. Εφόσον όμως το εθνικό δικαστήριο θεωρεί ως δεδομένο ότι η εκκρεμούσα ενώπιον του διαφορά καταλαμβάνεται από τις ρυθμίσεις του προεδρικού διατάγματος 219/91, πρέπει να εξετασθούν επί της ουσίας τα προαναφερθέντα προδικαστικά ερωτήματα.

V — Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

16. Με το ερώτημα αυτό ο εθνικός δικαστής καλεί το Δικαστήριο να διευκρινίσει εάν ο εμπορικός αντιπρόσωπος, ο οποίος σύμφωνα με τη σύμβαση είναι αρμόδιος ή έχει δικαίωμα αποκλειστικότητας για ένα καθορισμένο γεωγραφικό τομέα, δικαιούται προμήθειας ακόμη και όταν η εμπορική πράξη δεν έχει συναφθεί κατόπιν της προσωπικής του διαμεσολάβησης.

17. Στην απόφαση περί παραπομπής ο εθνικός δικαστής εκφράζει την άποψη ότι «ακόμη και αν η πράξη διενεργήθηκε χωρίς την παρέμβαση του αντιπροσώπου και με πελάτη που δεν βρήκε ο ίδιος, εφόσον αυτή καταρτίσθηκε στο γεωγραφικό τομέα δράσεώς του (...) [ο αντιπρόσωπος] έχει δικαίωμα προμήθειας». Υπέρ της απόψεως αυτής τάσσονται, εκτός από τον ενάγοντα, η Επιτροπή και οι κυβερνήσεις της Γαλλικής Δημοκρατίας, της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και της Ελληνικής Δημοκρατίας, οι οποίες κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις.

18. Υπέρ της απόψεως αυτής συνηγορούν η διατύπωση και η δομή των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 7 της οδηγίας. Στις περιπτώσεις του πρώτου και δευτέρου εδαφίων της παραγράφου 1 του άρθρου 7 της οδηγίας, ο νομοθέτης εκκινεί από την αρχή ότι για να γεννηθεί αξίωση προμήθειας του εμπορικού αντιπροσώπου θα πρέπει η σύμβαση να καταρτίσθηκε συνεπεία της προσωπικής του διαμεσολάβησης. Απαιτείται, συνεπώς, αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της κατάρτισης της συγκεκριμένης συμβάσεως και της διαμεσολαβητικής δραστηριότητας του αντιπροσώπου. Αντίθετα, η περίπτωση που ρυθμίζεται στην παράγραφο 2 του άρθρου 7 δεν προϋποθέτει την ύπαρξη παρόμοιας σχέσεως. Ο εμπορικός αντιπρόσωπος με παραχωρημένη περιοχή έχει αξίωση προμήθειας για κάθε δικαιοπραξία που καταρτίζεται με πελάτη που ανήκει σε αυτήν. Όρος για τη γένεση της αξιώσεως

προμήθειας είναι, στην περίπτωση αυτή, απλώς και μόνο η κατάρτιση της συμβάσεως με πελάτη της περιοχής και όχι η κατάρτισή της συνεπεία της διαμεσολαβητικής δραστηριότητας του αντιπροσώπου. Η αξίωση προμήθειας είναι, συνεπώς, εδώ ανεξάρτητη από αυτή τη δραστηριότητα. Έτσι, η αξίωση προμήθειας δεν θίγεται από το γεγονός ότι η σύμβαση καταρτίσθηκε απευθείας με τον εντολέα όταν ο αντισυμβαλλόμενος είναι πελάτης της περιοχής που παραχωρήθηκε στον εμπορικό αντιπρόσωπο.

19. Η ερμηνεία αυτή συνάδει με τη διατύπωση της παραγράφου 2 του άρθρου 7, σύμφωνα με την οποία ο αντιπρόσωπος «δικαιούται επίσης προμήθεια» στις περιπτώσεις που προβλέπει η διάταξη αυτή. Από τη διατύπωση αυτή προκύπτει ότι τα οριζόμενα στις διατάξεις της παραγράφου 2 του άρθρου 7 κείνται πέρα των προβλεπομένων στην παράγραφο 1 του άρθρου αυτού και συνεπώς η κατάρτιση της συμβάσεως κατόπιν παρεμβάσεως του αντιπροσώπου δεν αποτελεί, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην αναφερθείσα παράγραφο 2, προϋπόθεση της γενέσεως του δικαιώματος για προμήθεια. Άλλωστε, εάν θα έπρεπε να συντρέχει ο όρος αυτός και για τις προβλεπόμενες από την παράγραφο 2 περιπτώσεις, τότε η ύπαρξη της παραγράφου αυτής θα ήταν περιττή.

20. Συνεπώς, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η εξής απάντηση: «Κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 2, της οδηγίας στην περίπτωση που η αρμοδιότητα του εμπορικού αντιπροσώπου εκτείνεται σε καθορισμένο γεωγραφικό τομέα, το δικαίωμά του για προμήθεια υφίσταται και για τις συμβάσεις που καταρτίσθηκαν χωρίς τη δική του παρέμβαση.»

VI — Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

21. Το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα αφορά στην ερμηνεία του όρου «πελάτης που ανήκει», ειδικότερα όταν ο πελάτης είναι εταιρία. Σ' αυτή την περίπτωση η λέξη «ανήκει» μπορεί να αναφέρεται είτε στον τόπο όπου ευρίσκεται η έδρα της εταιρίας είτε στον τόπο όπου στην πραγματικότητα ασκείται η εμπορική της δραστηριότητα είτε στην περιοχή όπου ενδεχομένως ευρίσκονται εργοστασιακές ή άλλες εγκαταστάσεις της.

22. Κατά την άποψη του εθνικού δικαστή, ο εμπορικός αντιπρόσωπος έχει δικαίωμα προμήθειας από τη σύναψη σύμβασης με πελάτη που δεν βρήκε ο ίδιος «εφόσον αυτή καταρτίσθηκε στο γεωγραφικό τομέα δράσεώς του, ανεξάρτητα από το εάν σε αυτόν βρίσκεται η έδρα ή οποιαδήποτε άλλη εγκατάσταση». Η εναγόμενη υποστηρίζει ότι αποφασιστικής σημασίας είναι ο τόπος όπου ευρίσκεται το κέντρο λήψεως των αποφάσεων και διεκπεραιώσεως των απαραίτητων ενεργειών για την ολοκλήρωση της συναλλαγής. Κατά την Επιτροπή, πρέπει να ληφθεί υπόψη ο τόπος όπου ασκείται πράγματι η εμπορική δραστηριότητα του πελάτη, εκτός αν από τη σχετική σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας προκύπτει διαφορετική βούληση των συμβαλλομένων. Κατά την άποψη της Ελληνικής Κυβερνήσεως, ανάγεται στην αρμοδιότητα του εθνικού δικαστή να καθορίσει, υπό το πρίσμα των πραγματικών περιστατικών εκάστης συναλλαγής, εάν ο συγκεκριμένος πελάτης ανήκει στο γεωγραφικό τομέα της αρμοδιότητας του εμπορικού αντιπροσώπου. Η Γερμανική Κυβέρνηση παρατηρεί

ότι επί του προκειμένου ο κοινοτικός νομοθέτης υιοθέτησε τις επιλογές του Γερμανού νομοθέτη και υπογραμμίζει ότι η οδηγία έχει συνταχθεί με πρότυπο τις σχετικές διατάξεις του γερμανικού δικαίου, που ισχύουν από το 1953, προτείνει δε να δοθεί ερμηνεία ανάλογη με εκείνη που έδωσε η γερμανική νομολογία στην παράγραφο 87, δεύτερο εδάφιο, του HGB (Handelsgesetzbuch). Η διάταξη αυτή έχει διατύπωση ανάλογη προς εκείνη του άρθρου 7, παράγραφος 2, της οδηγίας [12]. Έτσι, κατά τη Γερμανική Κυβέρνηση αποφασιστικής σημασίας είναι εάν ο πελάτης έχει την εγκατάστασή του ή την έδρα του στο συγκεκριμένο τομέα. Όταν ένας πελάτης έχει περισσότερες επιχειρήσεις ή όταν μία επιχείρηση έχει περισσότερες εγκαταστάσεις, τότε αποφασιστικής σημασίας είναι η επιχείρηση ή η εγκατάσταση από την οποία προέρχεται η παραγγελία.

23. Φρονώ ότι η έννοια «πελάτης που ανήκει σε ένα γεωγραφικό τομέα» πρέπει να προσδιορισθεί με βάση τη σύμβαση περί εμπορικής αντιπροσωπείας που συνδέει τα μέρη. Δεδομένου ότι πρόκειται περί συμβατικών σχέσεων οι οποίες διέπονται, κατά κανόνα, από την αρχή της αυτονομίας της βουλήσεως, ο προσδιορισμός, με βάση γεωγραφικό ή άλλο κριτήριο, του κύκλου των πελατών που εμπίπτουν στο πεδίο της διαμεσολαβητικής δραστηριότητας του εμπορικού αντιπροσώπου, ανήκει κατά πρώτο λόγο στους συμβαλλόμενους [13]. Πρέπει, συνεπώς, να ερευνάται σε κάθε περίπτωση η βούληση των συμβαλλομένων. Η αναζήτηση της βουλήσεως αυτής ανήκει βεβαίως στην αποκλειστική αρμοδιότητα του εθνικού δικαστή.

24. Εντούτοις, για την περίπτωση κατά την οποία δεν προκύπτει από τη σύμβαση η βούληση των συμβαλλομένων, πρέπει να προσδιορισθεί το κριτήριο βάσει του οποίου θα κριθεί αν ένας πελάτης ανήκει στην περιοχή του αντιπροσώπου. Προκειμένου περί φυσικών προσώπων, βασικό κριτήριο είναι αν η κατοικία του προσώπου βρίσκεται στην παραχωρηθείσα περιοχή. Αν πρόκειται για έμπορο, τότε ως κατοικία πρέπει να θεωρηθεί, κατ' αρχήν, ο τόπος της επαγγελματικής του εγκαταστάσεως [14].

25. Προκειμένου περί νομικών προσώπων και, ειδικότερα, εταιριών, το κριτήριο στο οποίο μπορεί κανείς να ανατρέξει κατά κύριο λόγο είναι η έδρα τους. Το κριτήριο όμως αυτό δεν πρέπει να θεωρηθεί ως απόλυτο, διότι άλλως θα εδημιουργούντο προβλήματα, στις περιπτώσεις που υπάρχουν, παραδείγματος χάριν, περισσότερες επαγγελματικές εγκαταστάσεις, υποκαταστήματα κ.λπ. Το παρόν προδικαστικό ερώτημα αναδεικνύει με ιδιαίτερη ενάργεια τα προβλήματα αυτά. Στα πραγματικά περιστατικά που τέθηκαν υπό την κρίση του εθνικού δικαστή, η έδρα κάποιου από τους πελάτες ήταν στην περιοχή της Αττικής, ενώ το εργοστάσιό του βρισκόταν σε άλλη περιοχή και συγκεκριμένα στην περιοχή όπου αναπτύσσει τη δραστηριότητά του ο ενάγων, ως εμπορικός αντιπρόσωπος. Η εφαρμογή του κριτηρίου της έδρας σε παρόμοια περίπτωση θα οδηγούσε στην αναγνώριση αξίωσης προμή-

12 — Η διάταξη της παραγράφου 87, δεύτερο εδάφιο, του HGB ορίζει τα εξής: «Ist dem Handelsvertreter ein bestimmter Bezirk oder ein bestimmter Kundenkreis zugewiesen so hat er Anspruch auf Provision auch für Geschäfte, die ohne seine Mitwirkung mit Personen seines Bezirkes oder seines Kundenkreises während des Vertragsverhältnisses abgeschlossen sind».

13 — Οι εισαγόμενοι με την οδηγία κανόνες (και, επομένως, οι διατάξεις με τις οποίες γίνεται η μεταφορά τους στην εσωτερική έννομη τάξη) είναι, κατ' αρχήν, κανόνες ενδοτικού δικαίου (jus dispositivum· βλ., κατ' εξαίρεση, τα οριζόμενα στο άρθρο 5 της οδηγίας).

14 — Πρβλ. Α. Λιακόπουλος: Γενικό Εμπορικό Δίκαιο (2η έκδοση), σ. 120· D. Brüggemann: *Staub*, Grosskommentar HGB (4η έκδοση), παράγραφος 87 HGB, αρ. 38 επ.

θειας μόνο υπέρ του αντιπροσώπου που δραστηριοποιείται στην έδρα της εταιρίας.

26. Πρόκειται για μια ιδιαίτερα αυστηρή λύση, η οποία οδηγεί σε ανεπιεική αποτελέσματα σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η παραγγελία ή η πρωτοβουλία για την παραγγελία προέρχεται από το υποκατάστημα ή το εργοστάσιο που ευρίσκεται στην περιοχή άλλου αντιπροσώπου. Σε παρόμοια περίπτωση, η παραγγελία και η κατάρτιση συμβάσεως που ακολουθεί, μπορεί βασίμως να αποδοθεί στις συνολικές δραστηριότητες που έχει αναπτύξει αυτός ο τελευταίος αντιπρόσωπος προς επιμέλεια των συμφερόντων του εντολέα του στην παραχωρηθείσα περιοχή. Αν και ανεξάρτητη από την in concreto διαμεσολαβητική δραστηριότητα του αντιπροσώπου, η αξίωση προμήθειας αυτού του τελευταίου για συμβάσεις που έχουν συναφθεί με πελάτες που ανήκουν στον τομέα που του έχει παραχωρηθεί, αποτελεί ουσιαστικά αμοιβή (έμμεση) όχι μόνο για κάθε συγκεκριμένη σύμβαση αλλά για τη συνολική δραστηριότητα του αντιπροσώπου στο γεωγραφικό τομέα για τον οποίο είναι αρμόδιος [15]. Οι σκέψεις αυτές με οδηγούν στο συμπέρασμα ότι πρέπει να προτιμηθεί αντί του τυπικού κριτηρίου της έδρας, το ουσιαστικό κριτήριο ποιος προέβη στην παραγγελία. Όταν το υποκατάστημα ή το εργοστάσιο λειτουργούν ως ανεξάρτητες εγκαταστάσεις με δικαίωμα παραγγελίας που τους έχει παραχωρηθεί από την κεντρική διοίκηση του νομικού προσώπου, τότε πρέπει να θεωρούνται, κατά την έννοια της ερμηνευόμενης διατάξεως, ως πελάτες που ανήκουν στην παραχωρηθείσα περιοχή του αντιπροσώπου. Αν, αντιθέτως, το ευρισκόμενο στην ενλόγω περιοχή εργοστάσιο ή υποκατάστημα δεν έχει την ελευθερία αυτόνομης δράσεως, τότε ως πελάτης θα πρέπει να θεωρείται αυτή η ίδια η εταιρία, της οποίας η έδρα ευρίσκεται εκτός της παραχωρηθείσης περιοχής. Η λύση αυτή έχει υιοθετηθεί, όπως εκθέτει και η Γερμανική Κυβέρνηση στις παρατηρήσεις της, από τη νομολογία των γερμανικών δικαστηρίων κατά την ερμηνεία του δευτέρου εδαφίου της παραγράφου 87 του HGB, το οποίο, όπως ήδη αναφέρθηκε, περιέχει διάταξη ανάλογη προς αυτή του άρθρου 7, παράγραφος 2, της οδηγίας [16]. Με βάση αυτή την ερμηνεία, ο εμπορικός αντιπρόσωπος έχει δικαίωμα προμήθειας για συμβάσεις που κατηρτίσθηκαν από τον εντολέα ύστερα από παραγγελία προερχόμενη από εγκατάσταση εταιρίας που λειτουργεί ως αυτόνομη μονάδα εντός της περιοχής του, έστω και αν η σύμβαση έχει συναφθεί εκτός της παραχωρηθείσης περιοχής. Αντίθετα, ο εμπορικός αντιπρόσωπος δεν μπορεί να απαιτήσει προμήθεια για σύμβαση που κατηρτίσθηκε από τον εντολέα με πελάτη που δεν ανήκει στην περιοχή του, υπό την έννοια που έχει προεκτεθεί, έστω και αν η σύμβαση έχει συναφθεί εντός της περιοχής αυτής [17]. Έτσι, το επιπλέον κριτήριο το οποίο, όπως συνάγεται από τη διατύπωση του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος, φαίνεται να θεωρεί επίσης ληπτέο υπόψη ο εθνικός δικαστής, ήτοι ο τόπος στον οποίο *κατηρτίσθηκε* η σύμβαση, δεν ασκεί επιρροή υπό το σύστημα της οδηγίας.

27. Συνεπώς, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η εξής απάντηση: «Η έννοια του όρου "πελάτης που ανήκει", στο τέλος του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 2 του άρθρου 7 της οδηγίας, είναι ότι οσάκις ο πελάτης είναι νομικό πρόσωπο με περισσότερες εγκαταστάσεις, ο όρος αυτός, εφόσον η σύμβαση δεν ορίζει άλλως, αναφέρεται στην εγκατάσταση η οποία προέβη στην παραγγελία».

15 — Πρβλ. Brüggemann, όπ.π., αρ. 32.

16 — Η διάταξη του δευτέρου εδαφίου της παραγράφου 87 του HGB χρησιμοποιεί τον όρο «πρόσωπα της περιοχής του» («Personen seines Bezirkes»).

17 — Πρβλ. Brüggemann, όπ.π., αρ. 38.

VII — Πρόταση

Ενόψει των όσων έχουν προεκτεθεί, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει την ακόλουθη απάντηση στα προδικαστικά ερωτήματα που του υπέβαλε το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών:

«1) Η παράγραφος 2 του άρθρου 7 της οδηγίας 86/653/ΕΟΚ του Συμβουλίου πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι στην περίπτωση που η αρμοδιότητα του εμπορικού αντιπροσώπου εκτείνεται σε καθορισμένο γεωγραφικό τομέα, το δικαίωμά του για προμήθεια υφίσταται και για τις συμβάσεις που καταρτίσθηκαν χωρίς τη δική του διαμεσολάβηση.

2) Ο όρος "πελάτης που ανήκει", στο τέλος του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 2 του άρθρου 7 της οδηγίας 86/653/ΕΟΚ του Συμβουλίου, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι οσάκις ο πελάτης είναι νομικό πρόσωπο με περισσότερες εγκαταστάσεις, ο όρος αυτός, εφόσον η σύμβαση δεν ορίζει άλλως, αναφέρεται στην εγκατάσταση η οποία προέβη στην παραγγελία.»